

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

SHEHAP

SHEHAP

Seksualinio Priekabiavimo Atvejų Nustatymas ir Prevencija Mokyklose

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Įžanga

2017 m. spalį „Me Too“ judėjimas tapo pasauliniu interneto reiškiniu. Šis judėjimas kilo tada, kai JAV aktorė Alyssa Milano pakvietė savo sekėjus pasidalinti seksualinio priekabiavimo patirtimi socialiniame tinkle „Twitter“ naudojant grotažymę #MeToo. Kampanija iškėlė seksualinio priekabiavimo problemą tiek tarp jaunimo, tiek tarp suaugusiųjų.

Pasak apklausų, Europos Sąjungoje 55 proc. moterų yra patyrusios seksualinį priekabiavimą ir daugiau nei 20 proc. jaunų moterų (18-29 metų amžiaus) bent kartą patyrė patyčias ar priekabiavimą internete. Atsižvelgiant į tai, kad dauguma moterų ir mergaičių nepraneša apie priekabiavimą, skaičiai iš tikrųjų yra daug didesni.

Seksualinio priekabiavimo atvejai gali pasitaikyti tiek mokykloje, tiek laisvalaikio. Suomijos mokyklų sveikatos tyrimo duomenimis, pastaraisiais metais mergaičių patiriamas seksualinis priekabiavimas labai išaugo. Tačiau seksualinio priekabiavimo aukomis gali tapti ir berniukai, ir mergaitės.

Mokykloms visoje Europoje reikia daugiau naujausios informacijos apie šį reiškinį ir gairių, kaip kovoti su priekabiavimu. Ekspertai teigia, kad atvira diskusija ir pakankamai ankstyvas lytinis švietimas užkirs kelią seksualiniam priekabiavimui.

Šiame leidinyje pateikiamos pagrindinės seksualinio priekabiavimo vidurinėse mokyklose prevencijos gairės. Leidinys buvo išleistas kaip „SHEHAP“ projekto, skirto pagerinti seksualinio priekabiavimo vidurinėse mokyklose atpažinimą ir prevenciją, dalis.

Baudžiamoji atsakomybė už seksualinį priekabiavimą Lietuvoje

Baudžiamoji atsakomybė už seksualinį priekabiavimą reglamentuota Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (BK) 152 straipsnyje:

- Tas, kas siekdamas seksualinio bendravimo ar pasitenkinimo vulgariais ar panašiais veiksmais, pasiūlymais ar užuominomis priekabiavo prie asmens, padarė baudžiamąjį nusižengimą ir baudžiamas buda arba laisvės apribojimu, arba areštu.
- Už šio straipsnio 1 dalyje numatytą veiką asmuo atsako tik tuo atveju, kai yra nukentėjusio asmens skundas ar jo teisėto atstovo pareiškimas, ar prokuroro reikalavimas.

Už seksualinį prievartavimą užtraukiama baudžiamoji atsakomybė (BK 150 str.):

- Tas, kas tenkino lytinę aistrą su žmogumi prieš jo valią analiniu, oraliu ar kitokio fizinio sąlyčio būdu panaudodamas fizinį smurtą ar grasindamas tuoj pat jį panaudoti, ar kitaip atimdamas galimybę priešintis, ar pasinaudodamas bejėgiška nukentėjusio asmens būkle, baudžiamas areštu arba laisvės atėmimu iki septynerių metų.
- Tas, kas su bendrininkų grupe atliko šio straipsnio 1 dalyje numatytus veiksmus, baudžiamas laisvės atėmimu iki aštuonerių metų.
- Tas, kas šio straipsnio 1 dalyje numatytus veiksmus atliko nepilnamečiui asmeniui, baudžiamas laisvės atėmimu nuo dvejų iki dešimties metų.
- Tas, kas šio straipsnio 1 dalyje numatytus veiksmus atliko mažamečiui asmeniui, baudžiamas laisvės atėmimu nuo trejų iki trylikos metų.
- Už šio straipsnio 1 dalyje numatytą veiką asmuo atsako tik tuo atveju, kai yra nukentėjusio asmens skundas ar jo teisėto atstovo pareiškimas, prokuroro reikalavimas arba kai ikiteisminis tyrimas pradėtas nustačius smurto artimoje aplinkoje požymius.

Už privertimą lytiškai santykiuoti užtraukiama baudžiamoji atsakomybė (BK 151 str.):

- Tas, kas grasindamas panaudoti smurtą, panaudodamas kitokią psichinę prievartą arba pasinaudodamas asmens priklausomumu privertė jį lytiškai

santykiuoti ar kitaip tenkinti lytinę aistrą su kaltininku ar kitu asmeniu, baudžiamas areštu arba laisvės atėmimu iki trejų metų.

- Tas, kas šio straipsnio 1 dalyje numatytus veiksmus atliko nepilnamečiam asmeniui, baudžiamas laisvės atėmimu iki aštuonerių metų.
- Už šio straipsnio 1 dalyje numatytą veiką asmuo atsako tik tuo atveju, kai yra nukentėjusio asmens skundas ar jo teisėto atstovo pareiškimas, prokuroro reikalavimas arba kai ikiteisminis tyrimas pradėtas nustačius smurto artimoje aplinkoje požymius.

Už išžaginimą užtraukiama baudžiamoji atsakomybė (BK 149 str.):

- Tas, kas lytiškai santykiavo su žmogumi prieš šio valią panaudodamas fizinį smurtą ar grasindamas tuoj pat jį panaudoti, ar kitaip atimdamas galimybę priešintis, ar pasinaudodamas bejėgiška nukentėjusio asmens būkle, baudžiamas laisvės atėmimu iki septynerių metų.
- Tas, kas su bendrininkų grupe išžagino žmogų, baudžiamas laisvės atėmimu iki dešimties metų.
- Tas, kas išžagino nepilnametį asmenį, baudžiamas laisvės atėmimu nuo trejų iki dešimties metų.
- Tas, kas išžagino mažametį asmenį, baudžiamas laisvės atėmimu nuo penkerių iki penkiolikos metų.
- Už šio straipsnio 1 dalyje numatytą veiką asmuo atsako tik tuo atveju, kai yra nukentėjusio asmens skundas ar jo teisėto atstovo pareiškimas, prokuroro reikalavimas arba kai ikiteisminis tyrimas pradėtas nustačius smurto artimoje aplinkoje požymius.

Jei kyla abejonių, kad tai, ką patyrėte, buvo seksualinis smurtas, reikėtų sau užduoti keletą klausimų:

- Ar esate per jaunas (-a) duoti sutikimą lytiniam santykiams?
- Ar buvote pajėgus (-i) duoti sutikimą lytiniam santykiams?
- Ar sutikimą lytiniam santykiams davėte ne laisva valia?
- Ar buvo peržengtos jūsų ribos?
- Ar atsimenate, kas įvyko?

Ką daryti, jei patyrėte seksualinį smurtą?

- Pasirūpinkite savo saugumu.
- Skambinkite skubios pagalbos numeriu 112.
- Išsaugokite įkalčius.
- Kreipkitės medicininės pagalbos.
- Kreipkitės psichiatrinės ir psichologinės pagalbos.

- Visada yra jums padėti pasirengusių organizacijų, kurių specialistai apmokyti reaguoti į seksualinio smurto atvejus ir žino, kaip padėti seksualinį smurtą patyrusiems žmonėms.

Kas yra seksualinis priekabiavimas?

Seksualinis priekabiavimas - nepageidaujamas užgaulus, žodžiu, raštu ar fiziniu veiksniu išreikštas seksualinio pobūdžio elgesys su asmeniu, kai tokį elgesį lemia tikslas ar jo poveikis pakenkti asmens orumui, ypač sukuriant bauginančią, priešišką, žeminančią ar įžeidžiančią aplinką. Seksualinį priekabiavimą kartais sunku atpinti, nes jo pasireiškimas priklauso ne tik nuo veiksmo pobūdžio, bet ir nuo situacijos. Tačiau seksualinio priekabiavimo problema visada turėtų būti sprendžiama, kai tai nutinka vaikams ir jaunimui. Seksualinio priekabiavimo formos:

- - Nepageidaujamas tyčinis prisilietimas (pvz., pasilenkimas ar įžnybimas);
- - Spaudimas mylėtis;
- - Pasikėsinimas išžaginti arba seksualinis prievartavimas;
- - Nepageidaujami atviri seksualiniai pranešimai socialiniuose tinkluose, tekstiniai pranešimai, el. laiškai ar telefono skambučiai;
- - Spaudimas eiti į pasimatymą;
- - Seksualinio pobūdžio erzimas, pokštai, komentarai ar klausimai;
- - Nepadorūs rankų gestai ar kūno judesiai;
- - Švilpimas;
- - Klausinėjimas apie seksualines fantazijas, pageidavimus ar patirtį;
- - Asmeniniai klausimai apie socialinį ar seksualinį gyvenimą;
- - Seksualinio pobūdžio komentarai apie asmens aprangą, anatomiją ar išvaizdą;
- - Bučiavimo garsai arba lūpų laižymas;
- - Asmeninių dovanų įteikimas;
- - Lindimas prie kito asmens;
- - Stovėjimas per arti kito asmens;
- - Spoksojimas į kitą asmenį.

Seksualinio priekabiavimo prevencija mokyklose

Mokyklos atlieka svarbų vaidmenį užkertant kelią seksualinio priekabiavimo atvejams. Seksualinio priekabiavimo prevencija turi būti visos mokyklos bendruomenės įsipareigojimas. Prevencijos srityje suaugusieji (mokytojai ir kiti darbuotojai) turi rodyti pavyzdį mokiniams. Siekdami išvengti seksualinio priekabiavimo situacijų, galite imtis šių veiksmų:

- Mokykloje kurkite atvirą kultūrą, skirtą nagrinėti galimiems seksualinio priekabiavimo atvejams. Tam reikia, kad suaugusieji aktyviai iškeltų šią problemą įvairiose situacijose ir parodytų, kad apie tai galima kalbėti mokykloje. Toliau pateikiamos situacijos, kurių metu galima aptarti seksualinio priekabiavimo temą:
 - aptariant mokyklos ir klasės taisykles bei saugumą;
 - šios temos aptarimas klasėje per pamokas arba įvykus seksualinio priekabiavimo atvejui kasdieniame gyvenime;
 - lytinio ugdymo tema;
 - kalbėjimas šia tema su mokinių tėvais (diskusijos, tėvų susirinkimai, bendri renginiai).
- Seksualinio priekabiavimo temos, kurias mokiniai, mokyklos darbuotojai ir tėvai turėtų aptarti:
 - Kas yra seksualinis priekabiavimas. Pateikti konkrečių seksualinio priekabiavimo pavyzdžių.
 - Seksualinio priekabiavimo pasekmės tiek aukai, tiek priekabiautojui.
 - Kaip reikėtų spręsti seksualinio priekabiavimo problemą.
- Seksualinio priekabiavimo prevencijos politika turėtų būti aiškiai nurodyta, pavyzdžiui, mokyklos taisyklėse. Be to, kiekviena klasė turėtų parengti savo taisykles, kurios taip pat sprendžia šią problemą.
- Mokykloje būtina paskirti darbuotoją, atsakingą už priekabiavimo ir seksualinio priekabiavimo prevenciją. Šis asmuo turėtų būti žinomas ir mokiniams. Mokiniai taip pat turėtų žinoti apie suaugusiuosius, į kuriuos jie gali kreiptis patyčių ir priekabiavimo atveju. Vaikams ir jaunimui reikėtų priminti, kad suaugusieji turi spręsti priekabiavimo problemas.

- Suaugusieji turi atkreipti dėmesį į savo elgesį ir kalbėjimo būdą. Štai keletas dalykų, į kuriuos reikia atkreipti dėmesį bendraujant:
 - Venkite stereotipinių lyties apibūdinimų, tokių kaip mergaičių ir berniukų spalvos, pomėgiai ar elgesys (verkti kaip mergaitė, elgtis kaip berniukas);
 - Kalbėkite neutraliai lyties atžvilgiu. Pavyzdžiui: „Paklausk savo tėvų“, „Paklausk savo draugų“ „Galite pakviesti savo socialinius partnerius į renginį“;
 - Paprašykite vaikų ar jaunuolių leidimo, jei jums reikia juos liesti;
 - Nedelsdami atkreipkite dėmesį, jei mokiniai kalba apie lytį ir seksualumą. Atminkite, kad nesikišdami ar nutylėdami pritariate tokiam elgesiui;
 - Neklauskite ir nejuokaukite apie mokinių intymius santykius. Susilaikykite nuo seksualinio pobūdžio komentarų ar juokelių.
- Mokykla turėtų atkreipti dėmesį į suaugusiųjų buvimą vaikų kasdieniame gyvenime. Kokiose situacijose vaikai ar jaunuoliai praneša apie priekabiavimą mokykloje? Kaip suaugusiųjų buvimas gali paveikti šias situacijas?
- Priekabiavimo problema turi būti sprendžiama kaskart, kai apie ją sužinoma! Nesikišimas reiškia, kad toks elgesys yra priimtinas.

Priekabiavimo prevencija socialinėje žiniasklaidoje

Seksualinis priekabiavimas socialinėje žiniasklaidoje yra dažnas tarp 12-17 metų paauglių. Organizacijos „Gelbėkit vaikus“ apklausos duomenimis, daugelis jaunuolių sutinka nusiųsti seksualinio pobūdžio nuotraukų ir vaizdo įrašų kitiems jauniems žmonėms. Organizacija tikisi, kad mokyklose bus daugiau kalbama ir šviečiama apie dalijimosi intymiais vaizdais riziką.

- Beveik trečdalis berniukų ir maždaug penktadalis mergaičių mano, kad priimtina prašyti nuogo kūno nuotraukų ar vaizdo įrašų iš antros pusės (vaikino ar merginos).
- Beveik pusė vidurinės mokyklos mergaičių ir beveik 60 proc. vidurinės mokyklos berniukų sutiko siųsti seksualinio pobūdžio nuotraukas.
- 12 proc. mergaičių ir 8 proc. vidurinio mokyklinio amžiaus berniukų teigė per pastaruosius metus siuntę seksualinio pobūdžio žinutes, nuotraukas ar vaizdo įrašus kitam asmeniui, su kuriuo nėra bendravę gyvai.

Įvairių sričių profesionalai turėtų didinti supratimą apie seksualinio priekabiavimo socialiniuose tinkluose problematiką ir koks elgesys socialiniuose tinkluose neturėtų būti laikomas normaliu ir priimtiniu. Svarbu, kad jaunimas žinotų, ką daryti, kai socialiniuose tinkluose susiduria su seksualiniu priekabiavimu. Jaunimas norėtų išgirsti apie socialinių tinklų ir seksualinio priekabiavimo mokykloje ir namuose pavojus bei kaip elgtis tokiose situacijose. Jie taip pat nori matyti valdžios paramą ir pagalbą, kad galėtų kalbėti apie priekabiavimo atvejus socialinėje žiniasklaidoje.

Kaip išvengti seksualinio priekabiavimo socialinėje žiniasklaidoje:

- Laikykite savo socialinės žiniasklaidos kanalus privačiais ir blokuokite įtartinus asmenis.
- Nepriimkite visų sekėjų.
- Laikykite savo socialinių tinklų paskyras privačias ir netoleruokite žmonių, kurie jūsų neseka ir renka įrodymus, jei prie jūsų priekabiaujama.
- Jei esate priekabiavimo auka, praneškite apie tai valdžios institucijoms arba kanalo administratoriui.
- Išmokykite kitus naudotojus atpažinti seksualinį priekabiavimą

Kaip atpažinti seksualinį priekabiavimą?

Atpažinti seksualinį priekabiavimą kartais gali būti sunku tiek mokiniui, tiek mokytojui. Seksualinį priekabiavimą galite atpažinti iš atsiradusių tokių jausmų kaip nerimas, išgąstis, gėda dėl seksualinės veiklos ar diskusijų. Tokiose situacijose auka taip pat gali jausti kaltę. Tačiau kaltė yra bergždžia, priekabiautojas visada kaltas, o auka nekalta. Jūs nesate kaltas dėl to, kas atsitiko!

Mokytojas ar kitas suaugusysis mokykloje geriausiai gali atpažinti priekabiavimą iš aiškių veiksmų ar kalbos, su kuriomis susiduria mokykloje. Tačiau kartais sunku nustatyti, nes kai kurie veiksmai labai priklauso nuo situacijos ar konteksto. Tokiu atveju suaugęs asmuo gali pasikalbėti su mokiniais ir paklausti, koks jų įspūdis apie dviprasmišką situaciją.

Mokytojas gali atpažinti seksualinio priekabiavimo auką pagal mokinio elgsenos pasikeitimą, lyginant su ankstesniu. Pavyzdžiui, mokiniui gali būti būdinga nuotaikų kaita arba jis gali tapti užduras. Mokinys gali dėl napaaiškinamų priežasčių praleidinėti pamokas. Tokiu atveju tai turėtų būti aptariama su mokiniu ir, jei įmanoma, su tėvais, iškeliant patyčių ar priekabiavimo galimybę.

Pratimai, padedantys nustatyti seksualinį priekabiavimą, ir kaip jo išvengti
Pratimai gali būti atliekami įvairiais būdais. Pavyzdžiui, kurdami siužetus, kuriuose mokiniai turi atpažinti seksualinį priekabiavimą, arba žaisdami žaidimus. Paruoštus pratimus rasite „EDDIS“ ir „SHEHAP“ projektų interneto svetainėse.

Mokinių apsaugojimo nuo smurto, patyčių ir priekabiavimo planas

Būtina užkirsti kelią seksualiniam priekabiavimui mokyklose. Seksualinis priekabiavimas turėtų būti aptariamas su mokiniiais, mokytojais, darbuotojais ir tėvais. Kiekvienas turi būti informuotas apie tai, kaip užkirsti kelią, veikti ir įsikišti į įvairias patyčių ir priekabiavimo situacijas. Mokyklos privalo turėti aiškius planus, kaip kovoti su įvairių rūšių patyčiomis, priekabiavimu ir smurtu. Plane turėtų būti nustatytos bendros taisyklės ir procedūros. Nauji mokiniai turėtų būti informuojami apie bendrą mokyklos politiką mokslo metų pradžioje. Taip pat pravartu mokslo metų pradžioje visiems mokiniams priminti elgesio taisykles. Darbuotojai taip pat turėtų žinoti elgesio taisykles ir su jomis supažindinti naujus darbuotojus.

Planas turėtų būti rengiamas bendradarbiaujant su visa mokyklos bendruomene (mokytojais, mokiniiais, mokyklos administracija, kitais darbuotojais). Plane turėtų būti atsižvelgiama į mokinių tarpusavio ir mokinių bei suaugusiųjų ryšius mokykloje.

Pavyzdžiui, Suomijos nacionalinė švietimo taryba rengiant planą nurodo aprašyti šiuos dalykus:

- Kaip ugdymo įstaiga užkerta kelią patyčioms, smurtui ir priekabiavimui ir kaip sprendžia šias problemas;
- Kaip anksčiau minėti klausimai sprendžiami bendruomenės, grupės ir individo lygiu;
- Kaip bus teikiama individuali pagalba, gydymas, kitos priemonės ir imamasi tolimesnių veiksmų tiek kaltinamojo, tiek aukos atžvilgiu;
- Bendradarbiavimas su tėvais (globėjais);
- Bendradarbiavimas su atitinkamomis institucijomis;
- Darbuotojų, mokinių, tėvų (globėjų) ir partnerių supažindinimas su planu;
- Plano atnaujinamo, stebėsenos ir vertinimo procesai.

Seksualinio priekabiavimo prevencijos planas turėtų būti didesnio plano dalis, o ne atskiras planas, nes tas pats planas taip pat apima patyčių, smurto ir kito nederamo elgesio situacijas. Planų tikslas - remti ir vadovauti kasdienei įstaigų veiklai, pabrėžti pokių svarbą ir tapti kasdienės saugos kultūros dalimi.

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Bendradarbiavimas plėtojant seksualinio priekabiavimo politiką įtraukia bendruomenės narius veikti, tai padeda užtikrinti, kad niekas neliktų vienas ištikus tokiai situacijai. Rengiant planą, būtinas tarpsektorinis bendradarbiavimas, nes planą geriausia įgyvendinti įtraukus visus suaugusius asmenis. Svarbu užtikrinti mokinių dalyvavimą, nes jie taip pat turės įsipareigoti laikytis plano ir būti susipažinę su jo procedūromis. Bendradarbiavimas su mokiniais ir jų tėvais jau pradiniame etape palengvins reikiamą bendradarbiavimą, taip pat ir iškilus galimoms problemoms.

Mokiniui: jei patiri seksualinį priekabiavimą

- Jei prie tavęs seksualiai priekabiauama, pasakyk priekabiautojui, kaip jautiesi, ir paprašyk jo liautis: „Liaukis, tai negerai!“, „Tai, ką tu darai/sakai, mane žeidžia“;
- Jei negali arba nenori kalbėtis su priekabiautoju arba jei priekabiavimas tęsiasi nepaisant tavo prašymo, pranešk apie tai mokytojui, psichologui, visuomenės sveikatos specialistui, direktoriui ar kitam suaugusiam asmeniui, kuriuo pasitiki;
- Užrašyk laiką ir vietą, kada prie tavęs buvo priekabiauama, kas tuo metu dalyvavo ir kas atsitiko;
- Išsaugok bet kokius įrodymus, pvz., internetines, teksto ar el. pašto žinutes;
- Taip pat, jei pastebėjai, kad seksualiai priekabiauama prie kito asmens, pranešk suaugusiam asmeniui įstaigoje;
- Pasinaudok savo teise į psichologines ar mokyklos sveikatos priežiūros paslaugas, kai tau reikalinga parama ar pagalba;
- Mokinių gerovės paslaugos visada yra savanoriškos ir konfidencialios (tačiau kai kuriais atvejais būtina pranešti vaikų apsaugai ir policijai).

Jei socialiniuose tinkluose susidūrei su seksualiniu priekabiavimu, atlik šiuos veiksmus:

- Daugeliu atvejų geriausia neatsakyti į priekabiautojo žinutes;
- Atsižvelgiant į situaciją, taip pat gali aiškiai paprašyti priekabiautojo nustoti rašinėti arba pasakyti, kad tau nepatinka atitinkami pranešimai;
- Jei kitas asmuo nevykdo tavo prašymo, nutrauk pokalbį ir neleisk jam peržiūrėti tavo profilio ar siųsti žinučių;
- Papasakok apie tai, kas nutiko, patikimam suaugusiajam;
- Jei įmanoma, padaryk pranešimų ekrano kopijas arba išsaugok kitus įrodymus;
- Taip pat įrašyk vartotojų vardus ir informaciją apie tai, kada ir kur įvyko priekabiavimas;
- Susisiek su svetainės administratoriumi ir pranešk apie priekabiavimą;
- Jei būtina, kartu su suaugusiuoju pranešk apie įvykį policijai;
- Sužinok, ar yra institucija, kuriai gali pranešti apie priekabiavimą;
- Nereikia vienam likti su šia problema, pasakymas suaugusiam asmeniui visada padeda!

Jeį mokykloje seksualinį priekabiavimą patiria mokytojas ar kitas suaugęs asmuo:

- Jei matote, kog prie asmens yra priekabiauįama, įsikiškite ir nutraukite šį procesą;
- Pagirkite mokinį, jei jis informavo jus apie priekabiavimo atvejį;
- Pasakykite mokiniui, kad jis nėra kaltas, kad prie jo priekabiauįama;
- Stenkitės kalbėtis ramioje aplinkoje. Jei mokinys nori, jis gali atsivesti draugą arba patikimą suaugusįįį, kuris jį palaikytų;
- Pageidautina pradėti pokalbį, kai tik pranešama apie priekabiavimo atvejį;
- Išklauskite abiejų pusių;
- Kartu susitarkite, kaip elgtis susidariusioje situacijoje;
- Jei įvyksta seksualinis nusikaltimas, visada reikia kreiptis į policiją. Iš anksto mokykloje aptarkite, kas už tai atsakingas.
- Žinokite, kur kreiptis dėl tolimesnės pagalbos priekabiavimo atveju (susitarkite mokykloje).

PRISIMINKITE, KAD...

Jūs atliekate svarbų vaidmenį kuriant bendruomenę, kurioje visi jaustųsi patogiai.

INSTRUKCIJOS TRUMPAI:

Mokiniui:

Jeigu prie tavęs priekabiauama

- Pasakyk priekabiautojui, kad jis liautųsi;
- Pranešk apie tai suaugusiajam;
- Jei reikia, kreipkis į konsultaciją pas visuomenės sveikatos specialistą, psichologą, krizių tarnybas.

Jeigu esi liudininkas (stebėtojas)

- Atpažink priekabiavimą;
- Įsikišk ir pasmerk tokį elgesį;
- Jei reikia, padėk aukai;
- Papasakok suaugusiajam mokykloje.

Jeigu tu priekabiauji prie kitų

- Tuo pat liaukis! Tavo veiksmai kankina ir kelia nerimą nerimą kitiems asmenims;
- Atsiprašyk asmens, prie kurio priekabiavai;
- Daugelis situacijų tau gali atrodyti juokingos ar kaip geras pokštas, bet kitam asmeniui tai kankinanti ar bauginanti patirtis;
- Pastebėjęs, kad kitas asmuo jaučiasi nepatogiai, liaukis ir atsiprašyk;
- Jei manai, kad priekabiavimas yra tavo problema, kreipkis, pavyzdžiui, į savo mokyklos visuomenės sveikatos specialistą ar psichologą.

Mokytojai:

- Atpažinkite seksualinį priekabiavimą;
- Įsikiškite į situaciją ir pasmerkite priekabiavimą;
- Aptarkite atvejį su atitinkamais asmenimis ir imkitės tolimesnių veiksmų;
- Prireikus informuokite tėvus (globėjus) ir kitus mokyklos suaugusiuosius.

Kitiems mokyklos darbuotojams:

- Įsikiškite į situaciją ir pasmerkite priekabiavimą;
- Aptarkite atvejį su atitinkamais asmenimis;
- Informuoti artimiausią mokytoją.

Mokyklos administracijai:

- Ši problema turi būti laikoma aktualia mokyklos gyvenime: nulinė tolerancija seksualiniam priekabiavimui!
- Apmokykite personalą;
- Kurkite saugią aplinką.